Nāṭakam chandaśca

BA Sanskrit: 2019-2020

Course Category: Core **Course Instructor: Dr. Anil Narayanan.N**
Schedule of Offering: Even Semester
Lecture: 4
Tutorial: 0
Practical: 0
Contact Hours per week: 4

1. Introduction

काव्याध्ययनं बहुप्रयोजनकम् । विशिष्य, इदं भाषाज्ञानस्य द्वारम् । यदि कश्चन काव्यभागः प्रतिपदं प्रकृतिप्रत्ययविवेकेन सन्धिसमासादिचिन्तनेन च सहितम् अधीयेत तर्हि भाषा सम्यग् अधिगता भविष्यति । अत एव शतश्लो केन पण्डितः इत्युक्तिः प्रथतेतमाम् । तदेतन्मनसि निधाय अस्मिन् BA (Sanskrit) पाठ्यक्रमे आदौ काव्याध्ययनं परिकल्पितमस्ति । काव्यं तावद् दृश्यं श्रव्यं चेति द्विविधम् । तत्र श्रव्यकाव्यं पृथगेव अधीतमस्ति पूर्वस्मिन् सत्रे । तदत्र प्रसक्तं दृश्यकाव्यम् । दृश्यकाव्येषु कालिदासमहाकवेः अभिज्ञानशाकुन्तलं प्रथतेतमाम् । तस्मात् तस्य नाटकस्य आद्याः पञ्च अङ्काः अस्मिन् पत्रे पाठयिष्यन्ते । रसभावादीनि नाट्याङ्गान्यपि यथाप्रसङ्गं परिचाययिष्यन्ते । अन्ये अङ्काः स्वाध्यायेन यथा अधिगताः स्युः तथा व्यवस्था परिकल्पयिष्यते । छन्दोविषयेऽपि विशिष्टमवधानं प्रकल्पयिष्यते पत्रेऽस्मिन् । छन्दोविषयकं ज्ञानम् अतितमाम् आवश्यकम्, यतः काव्येषु शास्त्रग्रन्थेषु च तेषामस्ति भूयिष्ठः प्रयोगः । अतः इन्द्रवज्रादीनां प्रसिद्धानाम् उपत्रिंशानां वृत्तानाम् अभिज्ञाने यथा छात्राः समर्थाः भवेयुः तथात्र यत्नो विधास्यते ।

2. Course Objectives

* दृश्यकाव्यप्रभेदानां परिचयः
* नाटकलक्षणस्य नाट्याङ्गानां च अवगमनम्।
* अभिज्ञानशाकुन्तलस्य स्वारस्यानाम् अनुसन्धानम्
* भाषादक्षतासम्पादनम्
* छन्दःशास्त्रस्य परिचयः, प्रमुखाणां वृत्तानां लक्षणज्ञानं च

3. Pre-requisites

पत्रमिदं संस्कृतमाध्यमेनैव प्रवर्तत इत्यतः संस्कृतावगमनसामर्थ्यम् अनिवार्यम् । परीक्षास्वपि संस्कृतमेव माध्यमो भविष्यति ।

4. Readings

- अभिज्ञानशाकुन्तलम्, (2001), Dr. Shrikrishnamani Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi
- अभिज्ञानशाकुन्तलम्, Kale M.R., Motilal Banarsidass Publishers Private Limited,Delhi
- छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

5. Module-wise topics

Module1- आमुखम्	**08**
Topics -	
दृश्यकाव्यम् - दश रूपकाणि	02
रसाः भावाः अभिनयाः धर्मी वृत्तयश्च	02
अभिज्ञानशाकुन्तलम्	01
कालिदासः तस्य कृतयश्च	01
छन्द:प्रवेश: - मात्राविन्यासाः	02

Readings –

Lecture Note 1 - Selections from Nāṭyaśāstra and Sāhityadarpaṇa

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, भूमिका, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, pp 1-15.

Module 2 - प्रथमोऽङ्कः	**10**

Topics -

प्रथमाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

प्रयोगविशेषाः - शब्दधातुरूपाणि च

नान्दी, प्रस्तावना, अकश्च - एषां लक्षणम् ।

स्रग्धरा, आर्या, अनुष्टुप, शिखरिणी - चेत्यादीनां वृत्तानां लक्षणम्

Readings -

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, प्रथमोऽङ्कः, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi ।

छन्दोमञ्जरी (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, relevant pages.

Module 3 - द्वितीयोऽङ्कः **10**

Topics -

द्वितीयाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

प्रयोगविशेषाः - शब्दधातुरूपाणि

संस्कृतं प्राकृतं च

शार्दूलविक्रीडितपुष्पिताग्रादीनां वृत्तानां लक्षणम् उदाहरणं च

Readings –

Lecture Note 2

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, भूमिका, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, relevant pages.

Module 4- तृतीयोऽङ्कः **10**

Topics -

विष्कम्भकः - लक्षणं प्रभेदौ च ।

तृतीयाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

प्रयोगविशेषाः - शब्दधातुरूपाणि

नूतनानां वृत्तानां लक्षणम् उदाहरणं च

Readings –

Lecture Note 3 - viskambhaka - Selections from Sāhityadarpaṇa

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, तृतीयोऽङ्कः, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, relevant pages.

Module 5 - चतुर्थोऽङ्कः **10**

Topics -

चतुर्थाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

वृत्तौचित्यविवेकः

Readings –

Lecture Note 4 - Selections from सुवृत्ततिलकम् of Kshemendra

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, तृतीयोऽङ्कः , Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

Module 6 - पञ्चमोऽङ्कः **12**

Topics -

पञ्चमाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

षष्ठोऽङ्कः सप्तमोऽङ्कश्च

उपसंहारः

Readings - Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, भूमिका, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi.

6. Pedagogy

निर्दिष्टपाठ्यकेन्द्रितम् अध्यापनम् अत्र प्राधान्येन प्रवर्तते । दृश्यश्रव्यमाध्यमा अपि यथाप्रसङ्गम् उपयुज्यन्ते । केचन अंशाः पूर्वसिद्धतापुरःसरं छात्रैव प्रस्तोष्यन्ते । छात्राणां हिताय सुखबोधाय च विशिष्टोपन्यासादयः अन्येऽपि अंशाः कदाचित् स्थानं भजेरन् ।

7. Evaluation Pattern

The course will adopt a continuous evaluation scheme. Given below are the components along with their weightage -

Class Participation and Presentation	15 %
Assignments	20 %
Mid-term Examination	25 %
End-Term Examination	40 %
Total	100 %